

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZ ŞİİRİNDE HÜRRİYET ALGISI

İsmail Turan KALLİMCİ*

Özet

Tüm Sovyetler Birliğinde olduğu gibi Kırgızistan'da da Perestroyka döneminde siyasetteki katı tutumun hafiflemesiyle, sosyal hayatta bir rahatlama oldu. Bu durum aydınlar üzerinde de etkisini gösterdi, ifade edilemeyen düşünceler dillendirilmeye başlandı. Kırgız yazar ve şairleri Gorbaçov döneminden başlayarak fikirlerini eskiye nazaran daha açık bir şekilde belirtme ve eserlerine eleştirilerini yansıtma fırsatı yakaladı. Toplumsal hareketler de eş zamanlı olarak bunu takip etti. Bu bakımdan Kırgız yazar ve şairlerin eserlerinde perestroyka döneminden başlayarak bağımsızlık sonrası dönemde yükselme eğilimi gösteren milli temalara bir yöneliş söz konusudur. Gerek toplumun gerekse bireyin hürriyeti doğrultusunda süreli yayın organlarında ve kitaplarda yazılan şiirlerin sayısı arttı; Kırgız Türklerinin hürriyet algısında değişimler gözlenmeye başlandı.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Edebiyatı, Kırgız Şiiri, Hürriyet

THE CONCEPTION OF FREEDOM IN KYRGYZ POETRY AFTER INDEPENDENCE

Abstarct

As in every part of Soviet Union, a relaxation in the social life was observed following the softening of political atmosphere in Perestroika period in Kyrgyzstan. This had some ramifications on intellectuals and thoughts that had not been able to be expressed started to be uttered. Kyrgyz writers and poets, starting with Gorbachev era, were able to express their opinions more freely when compared to the past and were able to tell their criticisms in their works. These were accompanied by societal movements. In this regard, there was an continuously increasing orientation towards national themes in the works of Kyrgyz writers and poets starting in Perestroika period. Parallel to the developments seen in societal and individual freedoms, the number of the poems written in journals and books also increased; and changes were observed in the Kyrgyz conception of freedom.

Key Words: Kyrgyz Literature, Kyrgyz Poetry, Freedom

*Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, turan@mu.edu.tr

Giriş

Gorbaçov'un 1986 yılında başa geçmesiyle sosyalist rejimin izlediği katı politika sona ermiş, Sovyetler Birliği halklarının siyasi ve sosyal hayatında rahatlama olmuştur. Bağımsız Kırgızistan için son merhale olan bu dönemde, özellikle de 1988-1991 yılları arasında toplumsal hareketler yaşanmıştır. 1989 yılında Kırgız gençleri Bişkek'in çevresindeki arazilerin halka verilmesi için "Aşar" adında hareket başlatmış, miting ve yürüyüşler tertip etmişlerdir. Bundan bir yıl sonra genç tarihçilerin kurduğu *Kırgızistan Genç Tarihçiler Kurulu*, toplantılarını Kırgız Türkçesi ile gerçekleştirmiştir. Bu toplantılar Sovyet yönetimindeki tüm Orta Asya ülkelerine yayılmıştır. Bunun yanı sıra yine gençlerden oluşan *Kırgızistan Demokratik Hareketi*'nin Rus emperyalizmi konusunda toplantılar düzenleyip bireysel ve toplumsal özgürlükler adına talepleri, Kırgızistan'da hürriyet havasının hissedilmesine yol açmıştır.¹

Kırgız Şiirinde Hürriyet

Dönemin ruhuna uygun olan hürriyet havası şairlerin şiirlerinde de hissedilmeye başlanmıştır. Özellikle Kırgız gençlerinin başlattıkları bu hareketler Kırgız aydınları tarafından da desteklenmiştir. Şayloobek Düyşeyev "Kırgızbay Menen Kırgızgüldün Bayanı" (Kırgızbay İle Kırgızgül'ün Hikâyesi), Anatay Ömürkanov "Cer Aldı Kırgız Baldar" (Toprak Alan Kırgız Gençleri) adlı şiirleriyle, Kırgız gençlerinin toprak talebine destek vermişlerdir. Ayrıca şairlerin bu dönemde Komünist parti, sosyalist sistem, yöneticiler başta olmak üzere daha önce eleştirilmesi imkânsız olan konular üzerinde şiirler yazdıkları gözümüze çarpmaktadır.

Bu konuda Şayloobek Düyşeyev "Kompartiyanın Soñku Tarihinan" (Komünist Partinin Son Döneminden) adlı şiirinde SSCB dönemini, özeleştirisi ile şu şekilde mısralarına aktarmaktadır:

<i>Kompartiya çılmın çegip turduk,</i>	<i>Komparti türküsünü söyledik durduk,</i>
<i>Kommunisttik tarbiya berip turduk.</i>	<i>Komünist terbiye verdik durduk.</i>
<i>Moskvanın ıgına köniip turduk,</i>	<i>Moskova'nın sözünü dinledik durduk,</i>
<i>Moskvaga ciin kerek degen küniü</i>	<i>Moskova'ya yün gerekli dendiği gün</i>
<i>Maten bolup cuurkandı sögüp turduk.</i>	<i>Üzülip yorganlarımızı söktük durduk.²</i>

Mısralardan da anlaşılacağı üzere, Kırgız halkının o dönemde sosyalist idareye canı gönülden inanmışlığı dikkat çekmektedir. Bu inanmışlığın yanında şairin sistemin çözülmeye başlamasıyla birlikte

¹Mehmet Saray, *Modern Kırgızistan'ın Doğuşu*, TİKA, Ankara, 2004, s. 121

²Şayloobek Düyşeyev, *Arabadığı Ir 2*, Biyiktik, Bişkek, 2001, s. 136.

içine düştüğü büyük hayal kırıklığı da mısralarda kendini göstermektedir. Komünist Partiye, komünist ideolojiye, Moskova'ya olan güvenin ve gösterilen fedakârlığın sona erdiğini bu mısralardan anlayabiliriz. Şairin bu konuda yazmış olduğu “Partiya Menen Süylöşüü” (Parti İle Sohbet) adlı bir şiiri daha bulunmaktadır.

Anatay Ömürkanov'un “Kızım Menen Süylöşüü” (Kızıyla Sohbet) adlı şiiri hürriyet havasının esmeye başladığının ilk örneklerini göstermesi açısından önemli bir şiirdir. Baba ve kızın diyalogları, SSCB'nin ideolojisinin özünü teşkil eden eşitlik ilkesi üzerinedir. Konuşmalar arasında artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı, hürriyetin çok uzakta olmadığı hissettirilmektedir. Kız, sosyalist ideolojinin “eşitlik” söylemine yönelik eleştirisini dile getirmektedir:

- Baarızga ukuk birdey dep koyup bul emnesi bölgönü bay, kedeydey?	- Hepimize eşit hukuk diyerek bu ne böyle, bölmek zengin, fakir diye?
- Ok, anday dep aytpayt bala cindi bolup ketkensiñbi sen emne, ey?!	- Sus, öyle söylenmez çocuğum delirdin mi sen yoksa, hey?!
- Aytış kerek aytpagandı ak süylöönün keldi mina zamani.	- Söylemek gerek söylenilmeyenleri doğruyu konuşmanın işte geldi zamani. ³

SSCB döneminde her ne kadar eşitlik ilkesi ön plana çıkarılsa da, bunun tam tersi uygulamalar yapılmıştır. “Bal tutan parmağını yalar.” düşüncesi çerçevesinde, Komünist Parti temsilcileri ve yakınları her zaman ayrıcalıklı tutulmuşlardır. Bu durum ekonomik yönden ve sosyal yaşam standardı yönünden insanlar arasında farkların oluşmasına neden olmuştur. Elbette bu durum Kırgız insanının gözünden kaçmamıştır. Şair de bu durumu, şiirinde kızının dilinden gündeme getirmektedir. Kızın sormuş olduğu bu soru karşısında baba, korktuğunu belli ederek kızını susturmaya çalışır. Burada babanın verdiği cevap, adı anılmamasına rağmen SSCB'nin güçlü ve acımasız istihbarat örgütü KGB'den çekindiğini göstermektedir. Kızın verdiği cevap ise, SSCB'nin katı kurallarının artık bittiği, düşüncelerin rahatça ifade edilebileceği, eleştirilemeyenlerin eleştirilebileceği, doğruların savunulabileceği hürriyet ortamının geldiğini bildirmektedir. Bu durum karşısında babanın şahsında Kırgız halkının çekincelerini dile getirir şair:

- Aytkandın da cönü bar da, munu biröö ugup kalsa menin küñüm kıyrabaybı tiygen okşop aynek taşka?!	- Bir adabı var konuşmanın da, bunu birisi duyarsa benim başım belaya girmez mi değmiş gibi taş aynaya?! ⁴
--	--

³ Anatay Ömürkanov, **Cankise**, Adabiyat, Frunze, 1991, s. 26.

⁴ A. Ömürkanov, **a.g.e.**, s.26.

Kırgız insanı SSCB döneminden gelen alışkanlıkla, halâ korkularını üzerinden atamamıştır. KGB'nin her yerde dolaştığı, en yakın arkadaşından, dostundan hatta eşinden bile şüphe eder olduğu, kimsenin kimseye güveninin kalmadığı bir ortamda yaşayan insanların bu şekilde düşünmeleri ve davranmaları gayet normal bir tutumdur. Yukarıda verilen ufakık bir eleştirinin dahi babanın “başının belaya girmesi” demektir: Hatta “taşın aynayı parçalaması” derecesinde büyük bir belaya... Şair kızın şahsında, o günlerin artık geride kaldığını şu mısralarla, Kırgızlara ilan eder:

- *Atake, al kün başka,
bul kün başka,
korkunun da ebi bar da...
Korkpoçu kölököndön,
taştaçı münözündü
degendin bardığına kulday köngön.denilen her şeyi köle gibi kabullenen*⁵

- *Babacığım, o gün başka,
bu gün başka,
Bir adabı var korkmanın da...
Korkma artık gölgenden,
bırak bu özelliğini*

Korkulmaması gereken günler gelmiştir. Şair “Bir adabı var korkmanın da...” diyerek aslında, SSCB döneminde duyulan bu korkuyu da, Kırgız insanının nezdinde eleştirmekte, bu kadar çok korkulmasına anlam verememektedir. Bu mısradaki aynı zamanda hür düşüncenin hâkim olduğu insanın, SSCB dönemine olan bakışını yansıtmaktadır. Şair SSCB döneminde insanların köleleştirildiğini de belirtmektedir. İnsanların bu kölelik duygusunu, rejime karşı korkak tavrı üzerlerinden atmaları gerektiğini belirtmektedir. Ömürkanov, hür düşüncenin gereğini şu şekilde izah eder:

*Andan körö kıyır, çıñır
cıyılbağan cıynalıştın,
toktolbogon toktomuna:
- Çoñgo bölök, bizge bölök
oorukana kurbagıla.
Bolgula de baarıñ birdey,
çoñdor bizge çirenişpey
cürsün de cöpcönököy
Lenindey.*

*Aksine bağır, çığır
toplanamayan toplantının,
tartışılmayan kanununa:
- Büyüğe farklı, bize farklı
hastahane yapmayın.
Hepiniz eşit olun de,
büyükler bize üstün bakmayıp
yaşasın de oldukça sade
Lenin gibi.*⁶

Görüldüğü gibi yanlışın karşısında dimdik ayakta durabilmek, yanlış olduğunu gerekirse yüksek sesle ifade edebilmek, yanlış yapanlara bunun hesabını sorabilmek hür düşüncenin gereğidir. Sistem içerisinde baş gösteren yönetim kademesindekilere ayrıcalıklı tutumlar ve kanunların kişilere göre yorumlanması şairin isyanına neden olmuştur.

⁵ A. Ömürkanov, **a.g.e.**, s. 26.

⁶ A. Ömürkanov, **a.g.e.**, s.27.

Şair sesini yükseltirken bu seslenişin muhatabı sosyalist düzenin geldiği nokta ve uygulayıcılarıdır. Ömürkanov, sosyalist ideoloji ile yetişmiş olmasının getirdiği anlayışla, belki de yukarıda bahsettiği korkunun kendisinde de kırıntılarının bulunmasıyla, eşitlik kavramının uygulanmasında Lenin'i örnek göstermekte, sosyalist ideolojinin teorisinin doğru olduğunu ima etmektedir. Bilindiği gibi SSCB'nin dağılmasından sonra rejimin Stalin tarafından yanlış uygulandığı insanlar tarafından ifade edilmekte, Stalin suçlanmaktadır. Kırgız insanını hür düşünceye ve hür iradeye çağıran ilk şiirlerden olması bakımından Ömürkanov'un bu şiiri, Kırgız edebiyatı ve şiiri açısından önemli bir yere sahiptir.

Sözlerini Calil Sadıkov ile Şaban Kuluyev'in yazmış olduğu Kırgız millî marşında hürriyet sevinci, mısralara yansıyan coşku ve gelecek için taşınan büyük umutlar ifade edilir:

<i>Atkarılıp eldin ümüt tilegi,</i>	<i>Yerine gelip halkın ümidi dileği,</i>
<i>Celbiredi erkindiktin celegi.</i>	<i>Dalgalandı hürriyetin sancağı.</i>
<i>Bizge cetken ata saltın, murasın,</i>	<i>Bize ulaşan baba geleneğini, mirasını,</i>
<i>Iyık saktap, urpaktarga bereli.</i>	<i>Kutsal tutup, verelim nesillere.⁷</i>

Uzun yıllar boyunca Kırgız insanının arzuladığı hürriyet kazanılmıştır. Hürriyetini kazanan Kırgız insanının görevi, millî değerlerin; atalardan miras kalan millî-manevî değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıdır. Hürriyeti ellerinde bulan Kırgız halkının başka bir görevi ise;

<i>Algalay ber kırgız el,</i>	<i>İleri atıl Kırgız halkı,</i>
<i>Azattıktın colunda.</i>	<i>Hürriyet yolunda.</i>
<i>Örkündöy ber, ösö ber,</i>	<i>Serpiliver, gelişiver,</i>
<i>Öz tagdırın kolunda.</i>	<i>Öz kaderin elinde.⁸</i>

çağın gereklerine uygun olarak kendisini geliştirmektir. Artık gelecek, başkalarının düşünceleriyle ve ağızlarından çıkacak cümlelerle şekillenmeyecektir. Kırgızlar kendi kaderini kendileri çizecektir.

Sooronbay Cusuyev kazanılan hürriyetten duyduğu coşkuyu şiirine aksettirmiş şairlerden biridir. Sooronbay Cusuyev "Han Manas Tukumdarı, Kaydasıñar?" (Han Manas'ın Nesli Neredesiniz?) adlı şiirinde hürriyetin ne demek olduğunu okuyucularına izah etmektedir:

⁷ <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/bas-bet/56-turkiye-haberler/202-turk-dunyasi-milli-marslari.pdf>

⁸ <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/bas-bet/56-turkiye-haberler/202-turk-dunyasi-milli-marslari.pdf>

*Akırı adilettik ceñdi mına - Sonunda adalet kazandı işte,
Azattık Ala-Toogo keldi mına! Hürriyet Ala Too 'ya geldi işte!
Özüñ caz, özüñ süylö öz tiliñde, Öziñ yaz, öziñ söyle, öz dilinde,
Özüñ kaz özüñ tapkan kendi mına! Öziñ çıkar bulduğun madeni işte!⁹*

Şair hürriyetin elde edilmesini adaletin tecelli etmesi olarak görmektedir. Dolayısıyla Kırgız topraklarının ve halkının Sovyet döneminde baskılar altında yaşamasının “adaletsizlik” olarak nitelenebileceği ortaya çıkmaktadır. Hürriyetin birebir göstergesi olan dil meselesi de hemen ardından gelmektedir. Artık Kırgızlar, yukarılardan bir yerlerden baskı ve denetim olmaksızın kendi dillerinde hür bir şekilde yazabilecek, söyleyebilecektir. Şair aynı şiiirde;

*Köz salıp kудay senin köz çaşıña, Nazar edip Allah senin gözyaşına,
Ee bolduñ emi kırgız öz başıña. Sahip oldun artık Kırgız, öz başına.¹⁰*

demektedir. Şair, yukarıda bahsedilen adaletin gerçekleşmesini Allah'ın Kırgız halkının gözyaşına nazar salmasına bağlamaktadır. Şair Kırgız halkının gözyaşı döktüğünü ifade etmek hem geçmiş dönemde çok büyük acıların yaşandığını, hem de hürriyetin ne denli arzulandığını anlatabilmesi açısından uygun bir kullanımdır. Şair şiiirin devamında

*Ulanıp ulam önüp tukumubuz, Geleceğe uzayıp gelişip neslimiz,
Zamandan ubay körör uçurubuz. Bu devirden şefkat görme vaktimiz.
Tilektin büt bardığı orundalar Dileğin tamamı yerine gelir
Tiygen kez kolubuzga ukugubuz. Geçtiği zaman elimize hakkımız.¹¹*

diyerek, artık baskı rejiminin ve çekilen acıların geride kaldığına, geleceğin hür Kırgız insanı için güzellikler ve rahatlık getireceğine inanmaktadır. Ancak geleceğin güzel olabilmesi için, yeni dönem ile birlikte Kırgız insanının hürriyetin değerini ve hürriyeti yaşamayı tam anlamıyla öğrenmesi, bilmesi gerekmektedir. Bunun için şair öğütte bulunmaktadır:

*Öspösök al ukuktan paydalanıp, Büyümezsek o haktan faydalanarak,
Öksüybüz, birkıranıp, maydalanıp. Zayıflarız, bölünüp parçalanarak.
Tüz coldon türtüüp iyse bölüp-caruu, Doğrudan rahatsız etse bölmek yıkmak,
Tüşöbüz tuñguyukka taygalanıp. Uçurumdan ineriz yuvarlanarak.¹²*

Hürriyet ortamının hazırladığı bu fırsatlardan faydalanmak gerektiğini söyleyen şair, bu fırsatların kaçırılması halinde tam tersi bir durumun ortaya çıkacağını belirtir. Şairin söylemek istediği hürriyetin

⁹ Sooronbay Cusuyev, **Adamdar**, Bişkek: Kırgızstan, 1997, s. 9

¹⁰ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 9.

¹¹ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 9.

¹² S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 10.

kazanılması ile millî birlik beraberliğin pekiştirilmesi yönünde adımların atılması kolaylaşmıştır. Ancak hürriyetin bu yönünün göz ardı edilmesi ve hürriyetin yanlış yorumlanması ile geri dönülemez hataların yapılacağı da kaçınılmazdır. İlk iki mısradaki, Kırgızistan'daki kabilecilik, boy milliyetçiliği yaklaşımlarına dikkat çekilmiştir.

Cusuyev “Azattık Cönündö” (Hürriyet Hakkında) adlı şiirinde bağımsızlık dönemini şu şekilde yorumlamaktadır:

*Azır kırgız öz baktısın tapkan kez, Şimdi Kırgız'ın kaderini çizdiği zaman,
Tarihinin cañı betin açkan kez. Tarihinin yeni sayfasını açtığı zaman.
Abalkıday azgırılбай cel sözgö, Evvelki gibi kapılmayıp boş sözlere,
Azattıktın nagız daamın tatkan kez. Hürriyetin hakiki tadını tattığı zaman.¹³*

Hürriyet, şair için halkın kaderini kendisinin belirleyebilmesidir. Geçmişten sıyrılarak yeni bir sayfa açan Kırgız halkı, “boş sözlerle” halkı oyalayan, birçok şey vaat eden fakat hiçbirini gerçekleştirilmeyen, eşitlik, dostluk, barış ve hürriyet gibi kavramları sıkça kullanmasına rağmen içi doldurulmayan sözlere artık rağbet etmemelidir. Bu dönem Kırgız halkı için “hürriyetin gerçek tadını” çıkardığı dönem olarak gösterilmektedir. Şair şiirin ilerleyen mısralarında bu duruma şüpheli yaklaşanlar bulunduğunu söyler:

*Birok da bar böödö kaygı cegender, Fakat halâ var boşuna kaygı duyanlar,
Tili menen buuday kuurgan “berender” Dili ile buğday kavuran “kahramanlar”
“Kırgız kantip bolup ceke mamleket, “Kırgız nasıl olur bağımsız devlet,
Özün özü başkara alsın” degender. Kendi kendini yönetebilir” diyenler.¹⁴*

Bazı Kırgızlar kazanılan bağımsızlığın ve hürriyetin sevincini yaşamak yerine, karamsar bir yaklaşım göstermektedir. Aslında bu yaklaşımın gösterilmesi çok da olağandışı bir tepki değildir. Öncesinde Çarlık Rusya, sonrasında ise yetmiş yıllık SSCB dönemiyle birlikte, karar verme yetisini başka beyinlere ve ellere bırakan Kırgız insanının tamamının, ortaya çıkan bu özgürlük havasını, tedirgin olmadan, coşkuyla karşılamaları elbette beklenilemezdi. Bu durum, içinde yaşadıkları ve gelenek halini alan “güvensizlik” ortamı ile alakalıdır. Bilindiği gibi şair ve yazarların eserleri sosyalist ideoloji doğrultusunda takibe alınmakta, hayatın her safhası KGB'nın gölgesi altında yaşanmaktadır. Kırgız insanı için yapılması gereken sadece belirlenen doğrultuda yaşaması, şair ve yazarların ise belirlenen ölçülerde yazmasıdır. SSCB halklarının gelenek dışı düşünceleri fazlalıktır. Böyle düşünce ortamından çıkan insanın da, hürriyet ve bağımsızlığı

¹³ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁴ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 52.

algılamasının farklı olacağı aşikârdır. Şairin şiirde yansıttığı düşünceleri bu bağlamda değerlendirmek doğru olacaktır. Mısralarda Kırgız halkına yönelik eleştiri devam eder:

“*Alduu ölkö, küçtüü ölkö başkarıp, Al köngön el caltaptap da, cazganıp. Calkoo, ışkoo, calakay el,- deyt alar, Canın ayap, cayrap tinat aç kalıp*”. “*Kuvvetli ülke, güçlü ülkenin yönettiği, Ona alışmış halk, sırnaşıp ve yaslanıp. Tembel, miskin, uysal halk, der onlar, Özüne acıyıp, ölür kalır aç kalıp*”.¹⁵

Görüldüğü gibi, Kırgız halkı, SSCB döneminde belirli kalıplara alışmış olan, bu kalıplar çerçevesinde tüm hayatını tanzim eden, bir fazlasını düşünme, bir fazlasını arzulama gibi lükse sahip olmayan bir toplum olarak değerlendirilmektedir. Kırgız halkının tembel, uysal, miskin gibi olumsuz sıfatlarla değerlendirilmesini mısralarına taşıyan şair, bu şekilde hürriyetini kazanmış Kırgız halkını kendine getirmeye, hürriyetinin ve bağımsızlığının değerini anlamaya çağırır. Bu çaba sonraki dörtlükte daha açık hissedilir:

Anday bolso, kırgızdı kim el desin, Azattıkka çıkkın asıl cergesin Abat kılıp akıl menen başkaruu Anın kantip öz kolunan kelbesin. “*Öyle ise Kırgız’a kim halk desin, Hürriyete kavuşan asil vatanını İmar edip akıl ile yönetmek Onun nasıl kendi elinden gelmesin.*”¹⁶

Şair hürriyetin ve bağımsızlığın getirdiklerinden bîhaber olan, SSCB yadigarı düşünce ve hareket kalıplarıyla yaşamına devam edenleri hedef alır. Özgür Kırgız insanının bunun farkına vararak, bağımsızlığını ilan etmiş ülkenin yapılandırılmasında, millî duygu ve düşünceler ışığında geliştirilmesinde rol oynaması gerektiğini ifade etmektedir. Şair, Kırgız halkını bilinçlendirmek ve yüreklendirmek adına sıraladığı eleştirilerin arkasından şiirinin sonunda, Kırgız halkına güveninin tam olduğunu belirtir:

Tatsa dağı kalkım tağdır kasabın, Tartsa dağı turmuşun oor azabın. Aç, cılañaç bolso dağı al azır, Artık köröt azattıkta çaşaarın. “*Tatsa da halkım kaderin gazabını, Çekse de hayatın ağır azabını. Açbılaç olsa dahi o şimdi, Yeğ tutar hür şekilde yaşamayı.*”¹⁷

Şair, Kırgız halkının, yeni dönem ile birlikte ortaya çıkan ekonomik meseleler, günlük hayatı idame ettirebilmek adına çekilen dertler, işsizlik ve yoksulluğun artmasıyla oluşan bireysel ve toplumsal buhran hat safhaya ulaşsa bile, hürriyetini her şeyden üstün tutacak şuura sahip olduğunu belirtir. Geleceğin, hürriyetin değerini bilen Kırgız

¹⁵ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁶ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁷ S. Cusuyev, **a.g.e.**, s. 53.

insanının çabalarıyla oluşturulacağı farkındadır ve bu yönde umutludur.

Akbar Rıskulov, Kırgız devletinin bağımsızlığını ve hürriyet sevincini “Kırgız Ulut Uranı” (Kırgız Milli Parolası)adlı şiirinde şu şekilde ifade etmektedir:

*Azır kırgız başkalarga teñ bolup,
Ala-Toodo altı duban el bolup,
Erkin Kırgız mamleketi tüzüldü,
elibizdin keleşegi keñ bolup.*

*Şimdi Kırgız başkalarıyla eşit oldu,
Ala Too'da altı boy halk oldu,
Hür Kırgız devleti kuruldu,
Halkımızın geleceği açıldı...¹⁸*

Şair Kırgız halkının bağımsızlıkla birlikte diğer dünya milletleriyle eşit hale geldiğini belirtir. “Eşit” kelimesiyle sosyalist sisteme de atıfta bulunmaktadır. Eşitlik söylemleriyle geçen 70 yıllık bir dönemden sonra, Kırgız’ın ancak bağımsızlığını kazandıktan sonra gerçek eşitliği elde ettiğini ima etmektedir. Hür Kırgız devletinin kurulmasıyla Kırgız halkının geleceğinin aydınlık olduğunu ifade etmektedir. Rıskulov, şiirin devamında hürriyetin kalıcı olması için ataların ervahından yardım da ister.

Akbar Rıskulov’un “Azattık İri” (Hürriyet Şiiri) adlı şiiri epik özellikler taşımaktadır. Şair Kırgız halkının hürriyetini kazanmasının coşkusunu, Kırgız Türklerinin köklü ve şanlı tarihini hatırlatarak destansı bir söyleyişle okurlarına aktarmaktadır:

*Aziyada at oynotkon eldenbiz,
azaptı da, tozoktu da ceñgenbiz.
Asabañdı biyik kötör, kırgızım,
azattıkta çaşoo üçün kelgenbiz!*

*Asya'da at koşturan halklardanız,
azabı da, cehennemi de yenmişiz.
Sancağını yüksek tut, Kırgız'ım,
Hür şekilde yaşamak için gelmişiz!¹⁹*

Asya’da hüküm süren en eski Türk boylarından biri olan Kırgızlar, tarihleri boyunca mücadele içinde olmuşlardır. Bu mücadelelerden, zorlu süreçten günümüze ulaşan halkın bayrağını dalgalandırmasını yani hürriyetin değerini anlamasını ister. Kırgız halkının “azabı da cehennemi de yenmiş” olması, şairin SSCB dönemine atıfta bulunduğunu düşündürmektedir. Şair, Kırgızların zaten dünyada hür bir şekilde yaşamak için var olduğunu belirtir. Halkıyla, tarihiyle ve halkının mücadele gücüyle gurur duyduğu mısralardan rahatça anlaşılabilir. Aynı coşkun söyleyiş şiirin devamında da görülmektedir:

¹⁸ Akbar Rıskulov, **Kuduret**, Biyiktik, Bişkek, 2003, s. 42.

¹⁹ A. Rıskulov, **a.g.e.**, s. 61.

*Tarbiyasın babalardın körgönbüz,
tarihti biz taşka cazıp kelgenbiz,
kasıbizdi Ata curtkı colotpoy,
dosubuzga tördön orun bergenbiz!*

*Babaların terbiyesini almışız,
tarihi biz taşa yazıp gelmişiz,
yağuları Ata yurda bastırmamış
dostumuza başköşeyi vermişiz!²⁰*

Kırgız halkının köklü gelenekleri ve kültürüyle övünen şair, düşman karşısındaki yiğitliğiyle, dostuna karşı olan geniş yürekliliğiyle de gurur duymaktadır. Riskulov bağımsızlığı ilerleyen mısralarda şu şekilde tasvir eder:

*Ala-Too do altı duban el bolup,
algaladık başkalarga teñ bolup,
Azat Kırgız mamleketin kurabız
Ata curttun keleşegi keñ bolup!*

*Ala Too 'da altı sancak halk olup,
ilerledik başkalarına eşit olup,
Bağımsız Kırgız devletini kuracağız
Ata yurdun geleceği açık olup!²¹*

Hürriyet rüzgârının Ala Too'da esmeye başlamasıyla şair destanlar döneminde yaşamaya başlar. Altı boydan ibaret Kırgız halkının, dünya devletlerine ve halklarına eşit olduğunu söyler. Burada şair, halkın büyük problemlerinden biri olan “kabilecilik” tutumuna atıfta bulunmaktadır. Günümüzde Kırgızistan'da siyaset başta olmak üzere, zaten az sayıda olan halk arasında, boy milliyetçiliği güçlenmeye başlamıştır. Hürriyet ortamında bu durumun yaygınlaşmasından kaygı duyan şairin meseleyi şiirinde işlemesi, bağımsızlığın ve hürriyetin ancak birlik-beraberlikle mümkün olacağını anlatmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Şair şiirinin sonunda gençlere seslenmektedir:

*Caştarıñ namıs karmasın,
calının elge arnasın,
kalkımdı korgop,
calpıñdı koldop,
Caratkan özü calgasın!*

*Gençler namusu pek tutsun,
ateşini halkına adasın,
halkımı koruyup,
hepinizi kollayıp,
Yaradan kendi saklasın!²²*

Görüldüğü gibi şair geleceğin gençlerin omuzlarında yükseleceğinin farkındadır. Bağımsızlık döneminde gençlerin tüm güçleriyle halkı için çalışması gerektiğini ifade eder, aynı zamanda hür Kırgız insanını ve bağımsız Kırgız devletini Yaradan'ın koruması için dilekte bulunur.

Bağımsızlık sonrası birinci kuşak şairlerinden olan Kudaybergen Cumanazarov, Riskulov gibi destansı bir söyleyişle hürriyeti karşılamaktadır. Cumanazarov “Erkindik İri” (Bağımsızlık Şiiri) adlı şiirinde bağımsızlığı, halkının tarihinin yüceliğiyle birleştirerek anlatır:

²⁰ A. Riskulov, **a.g.e.**, s. 61.

²¹ A. Riskulov, **a.g.e.**, s. 62.

²² A. Riskulov, **a.g.e.**, s. 62.

*Kılımdardın şamalı kıyrın baskan, Yüzyılların rüzgârıdır etrafında oynaşan,
Ala-Toonun üstündö köpkök asman. Ala Too'nun üstünde masmavi asuman.
Akkulanın ay tuyak izi tüşüp, Akkula'nın ay ayağının izinin kaldığı,
Aşuuların kırgızdın köçü aşkan... Geçitlerini Kırgızların göçüdür aşan.²³*

Ala Too Kırgız halkının vatanı yani Kırgızistandır. Ala Too, üzerinde uçsuz bucaksız gökyüzü bulunan ve geçitlerinde Manas'ın atı Akkula'nın toynağının izi olan kutsal ve geniş bir vatandır. Şair halkın yaşadığı toprakların kutsallığını, yüceliğini okurlarına anlatabilmek için bu tasviri şiirinin başında kullanmıştır. Sonrasında ise bu kutsal topraklarda kurulan Kırgız devletinin coşkusu yansıtmaya ve tarihî tasvirlerle devam eder:

*Kızgaldaktay albırgan kızıl tañı, Laleler gibi atmıştır kızıl tanı,
Erkindigin korgogon Kırgız hanı. Hürriyetini korumuştur Kırgız hanı.
Türmöktölgön buluttar Kögündögü, Toplanan bulutlar gökyüzündeki,
Şeyit ketken erlerdin ıyık canı... Şehit olan yiğitlerin kutsal canı.²⁴*

Halkının geçmişte birçok savaşta kırıldığını, vatanın kan revan içinde kaldığını, buna rağmen Kırgız hanlarının hürriyeti koruduğunu ifade eden şair, bu savaşlarda şehit olanların ruhlarının gökyüzünde toplanan bulutlara dönüştüğünü söyler. Şehitlerin ruhunun buluta dönüşmesiyle şair, aslında Türkler'in ataların ruhunun halkı koruduğu inanışını hatırlatmıştır. Şiirin devamında, Kırgız halkının karakterine duyduğu saygıyı dile getirir:

*Peyli taza elinin suularınday, Yaradılışı temiz halkının suları gibi,
Köönü körköm gülbulak tulañınday. Gönlü görkemli çiçekli bağları gibi.
Öz bedelin tüşürböy biyik karmap, Değerini kaybetmeyip yüksek tutup,
Özge eldi barktagan tuuganıday Özge halklara saygı gösterir yakını gibi.²⁵*

Çeşitli benzetmelerle Kırgız halkının yaşadığı coğrafyanın özelliğini ruhunda, bedeninde özümsemiş, saf, berrak, iyi niyetli ve barışçıl bir halk olduğunu belirtir. Cumanazarov dörtlülüklerden sonra verdiği iki mısra ile şiirini sonlandırır:

*Asabası asmandap Kün çığıştan, Sancağı gökyüzünde dalgalanıp doğuda,
Kündü tosıp baratkan Kırgızstan! Güneşi karşılayıp gitmekte Kırgızistan!²⁶*

“Asaba” Kırgız Türklerinin tarihte, savaşlara giderken ve dönerken ordunun başında göğe yükselttikleri sancaktır. Şair Kırgızistan ve

²³ Sagın Akmatbekova, Süyörkul Turgunbayev, Toktosun Samudinov; **Kırgız Poeziyasının Antologiyası**, Kırgızstan Sooros Fondu, Bişkek, 2000, s. 283

²⁴ S. Akmatbekova, S. Turgunbayev, T. Samudinov; **a.g.e.**, s. 283.

²⁵ S. Akmatbekova, S. Turgunbayev, T. Samudinov; **a.g.e.**, s. 283.

²⁶ S. Akmatbekova, S. Turgunbayev, T. Samudinov; **a.g.e.**, s. 283.

Kırgızların bağımsızlıklarını bir savaş, bir mücadele sonrası kazanmış, seferden dönüyormuş gibi tasvir etmektedir. Bağımsız Kırgızistan'ın “güneşi karşılayarak” gitmesi ise aydınlık gelecek ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

Manap Aliyev Kırgızların hürriyetini kazanmasını “Bolgun Kırgız, Sen, Aman!” (Kırgız Sen Sağ Salim Ol!) adlı şiirinde, özellikle bu dönemde Kırgız halkının birlik içinde olması gerektiğini belirterek anlatmıştır. Aliyev şiirinde halkına şöyle seslenir:

*Körünüp köktün betinen
ceti cıldız birigip,
birimdiği bilinip
ıntımak artıp bekigen,
ülgü bolup ün-sözsüz
ündöp çıgıp Cetigen...*

*Görünüp göğün yüzünden
Yedi yıldız birleşip,
Birliği bilinerek
Dayanışma gittikçe güçlenen,
Örnek olup sessiz sedasız
Destek çıkıp Cetigen...²⁷*

Şair gökyüzündeki yedigen yıldız kümesinin, Kırgız halkı için bir örnek teşkil ettiğini belirtmektedir. Yedigen yıldız kümesi, uçsuz bucaksız gökyüzünde yan yana ve birlik içinde yaşamaktadır. Aliyev çağrısını ilerleyen mısralarda da devam ettirir:

*Müldö kırgız birigip
birimdiğin bilinip
Cetigenden köktöğü
cetilip ülgü alsañçı?!*

*Kırgızlar bir araya gelip
Birlikteliğin görülsün
Cetigen'e gökteki
Ulaşıp örnek alsana?!²⁸*

Ayrıca yedigen yıldız kümesinin örnek gösterilmesinin başka bir sebebi, günümüzde Kırgızistan'ın 7 idarî bölgeye ayrılarak yönetiliyor olmasıdır. Kırgız halkının bu dönemde yapması gerekenleri şöyle dile getirir:

*keleçek üçün kıl çaynap
erteñiñ oylop kögörüüp,
... ara bök işten baştabay
köçüñ ulap ketseñçi?!
keleçekte umtulup
birimdikke ündögön
Cetigenge cetsençi?!*

*Gelecek için gam çekip
Yarınını düşünerek gelişene,
İşi yarımday başlamayıp
Göçünü devam ettirsene?!
Geleceğe ilerleyip
Birlikteliği seslendiren
Cetigen'e ulaşsana?!²⁹*

Şaire göre Kırgız halkı geleceğini düşünerek hareket etmelidir. Geçmişin “yarım işini” artık bırakmalı, kendi “göç”ünü kendisi

²⁷ Manap Aliyev, **Iymanıñ, Canıñ, Bir Bolsun**, Kırgız Cazuuçular Soyuzu, Bişkek, 2001, s. 7.

²⁸ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 8.

²⁹ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 8.

yönlendirmelidir. Burada kastettiği “yarım iş” SSCB dönemidir, “göç” ise halkın özgürlük ve bağımsızlığa doğru yolculuğudur. Şair Kırgız halkına seslenmeye devam eder:

*Tegi tektüü - Manastan
caralgansıñ kanatçan
azattıgıñ algañça
başka tüşüp ar kaçan
özgö biylep özüñdü
ötüp turgan... ar zaman...
keldi bugün kezeğıñ
bolgun kırgız, sen, aman!*

*Kökü derinlerde olan Manas'tan
Yaratılmışsın kanatlı
Azatlığını alana dek
Başındaydı zaman
Başkaları yönetip seni
Geçti gitti... nice zaman...
Geldi bugün senin sıran
Kırgız sen sağ salim ol!³⁰*

diyerek Kırgız halkının Manas'ın nesli olduğunu tekrar hatırlatır. Tarih içinde halkın kendi kendini yönetmediğini, her zaman birilerinin yönetimi altında olduklarını ifade etmektedir. Bağımsızlıkla birlikte artık söz söyleme sırası Kırgız halkındadır. Kırgız insanı, bağımsız ülkesinde, hürriyetini ellerine almış şekilde, kendi kendini yönetecek erke sahip olmuştur. Şair, bağımsızlık dönemiyle birlikte, ülkenin Açık Pazar ekonomisine geçmesini fırsat bilerek halkın emeğine göz koyanları şiddetle eleştirmiştir:

*Teñir koldop bergenin
kezeğinin kelgenin
bark albagan ersinip,
Teñirge tete teñsinip
el akın cegen - er kaman!*

*Tanrı kollayıp verdiğini
Sırasının geldiğini
Kendinden küçük görüp,
Tanrı'ya kendini eşit tutup
Halk hakkını yiyen domuzdur!³¹*

Kırgızistan'da, geçiş döneminde kanun ve yönetim boşlukları meydana gelmiştir. Şair, bu boşluklardan faydalanarak bir anda mevki-makam sahibi olan, halkın malına mülküne el uzatan kişiler olduğunu belirtir. Bu kişiler Allah'a şirk koşarcasına büyüklenmektedir. Şairin bu tür kişileri “domuz” olarak nitelendirmesi, domuzun maddî ve manevî anlamda pis bir hayvan oluşuyla alâkalıdır. Aliyev şiirinin devamında, halkın derdiyle dertlenip, hak-hukuk gözetenlerin ise mal-mülk ve makam-mevki sahibi olmadıklarını, onların bunlarda gözlerinin olmadığını belirtir.

*azattıgıñ koluñda,
azaptanuu coluñda
suraganda atıñdı
kelgen - degin - kezeğim!*

*Azattlığın elinde,
Azap dolu bu yolda
Sorunca adını
Geldi de benim sıram!*

³⁰ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 8.

³¹ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 9.

*Kim degende teğiñdi
bergen - degin - Teñirim!*

*Kökün kim deyince
Verdi de Tanrı'm!³²*

Görüldüğü gibi hürriyet yolunun zor bir yol olduğunu belirtmektedir. Kırgız halkının önünde çetin bir yol olarak görünse de hangi yoldan gidileceğini halk belirleyecektir. Şair, bağımsızlığı Allah'ın lütfu olarak görmektedir.

Manap Aliyev "Azattık" (Bağımsızlık) şiirinde ise yıllar yılı halkın beklediği, arzuladığı hürriyetin sevincini yansıtmakta, aynı zamanda bağımsızlığın değerinin anlaşılması gerektiğini izah etmeye çalışmaktadır.

*Azattık cegen nan emes,
adamga bergen can emes
küttürüp cürüp köp kılım,
kapıstan atkan tañ emes!*

*Hürriyet yiyecek ekmek değıl,
İnsana verilmiş can değıl
bekleterek çağlar boyu.,,
Aniden atmış tan değıl!³³*

Önce hürriyetin mahiyeti üzerine açıklamalarda bulunan şair, yüzyıllardır beklenen hürriyetin rastlantı sonucu elde edilmediğini ifade etmektedir. Hürriyetin değerini ise şu mısralarla anlatmayı tercih etmiştir:

*Miñ cıldap küsöp cetpegen
azattık - eldin tilegi,
ak calgap Manas koldosun,
azattık keldi, bileli!*

*Bin yıllardır ulaşamayan
Hürriyet halkın dileğidir,
Halk isteyip Manas kollasın,
Hürriyet geldi bilelim!³⁴*

Binlerce yıldır Kırgız halkı çok arzuladığı halde hürriyetine ulaşamamış ancak 20. yüzyılın sonunda bu hayal gerçekleşmiştir. Halkın dua, dilek ve mücadelesiyle kazanılan hürriyeti koruması için, Manas'ın yüce ruhuna seslenmekte, halkı hürriyetin değerini bilmeye çağırmaktadır:

*Azattık keldi, bileli!
Bir ömür aga cetpegen,
kut konup kırgız cerine
oomatu tursun, ketpegen!*

*Hürriyet geldi, bilelim!
Bir ömür buna yetemeyen,
Kut kondu Kırgız yerine
Yolu açık olsun hep böyle!³⁵*

Kırgız Türkleri bilindiği gibi ilk devletlerini kurmuşlardır. Şair bu sebepten hürriyetin kazanılmasını, vatana "kut kondu" diyerek vermekte, kutsallık atfetmektedir. Şair bu kutsallıkla Kırgız halkının, vatanının yolunun açık olmasını diler.

³² M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 9.

³³ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 60.

³⁴ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 60.

³⁵ M. Aliyev, **a.g.e.**, s. 61.

Genç kuşak şairlerden Altınbek İsmailov, Manap Aliyev gibi düşünmekte, uzun yıllar sonra kazanılan hürriyetin değerini bilmek gerektiği üzerinde durmaktadır.

*Bayandap
Baştan ayak
Aytıp turgan,
Kańça cıl
Katuu azap
çekkeniñdi!*

*Beyan edip
Baştan ayağa
Söyleyip durduğun,
Kaç yıl
Büyük azap
çektini!³⁶*

İsmailov'un büyük azap ve acılardan kastettiği elbette SSCB dönemidir. Bu dönem Kırgız insanı için unutulmazdır, onun her zaman zihninde ve dilindedir. Şaire göre halkın bu dönemi unutması gerekmektedir:

*Baştapkı
Al küçünön
Kaytıp turgan
Çeç ırgıt
üstüñdögü
Çepkeniñdi!*

*Başlardaki
O gücünden
Mahrum bırakan
çıkır fırlat
üstündeki
kaftanını!³⁷*

İsmailov'un "kaftan" olarak kastettiği, sosyalist düzenin halkın üzerine, yüreğine, kanına sinen fikriyattır. Çünkü insanlığı yıllar boyunca uyuşturan bu zihniyet sökülüp atılmadıkça, halkın özgüveni yerine gelmeyecektir. Sosyalist düşünce sistemi insanın maddî manevî tüm gücünü kısıtlamıştır. Şair insanların ellerine geçen hürriyetin farkına varmalarını istemektedir:

*Antkeni,
Aylap-cıldap
Akıykat
Azattıkka
Çetpediñbi!*

*Çünkü,
Aylar yıllar sonra
Hakikat
Hürriyet'e
Ulaşmadın mı?!³⁸*

Eski düşüncelerini, alışkanlıklarını terk etmelidir çünkü hürriyet artık Kırgız insanının önünde durmaktadır. SSCB'den miras kalan bu düşünce sistemini özgür düşünceyle değiştirmenin vakti gelmiştir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde hissedilen millî coşku, gelecek üzerine kurulmuş umutlu yaklaşım, Şayloobek Düyşeyev'in "Egemendüü

³⁶ Aysuluu Esen Kızı, "Açık Sayasat", **Alibi**, Bişkek, 19.08.2008, s. 12.

³⁷ A. Esen Kızı, *a.g.m.*, s. 12.

³⁸ A. Esen Kızı, *a.g.m.*, s. 12.

Eşte³⁹ (Egemen Eşte³⁹) adlı uzun şiirinde yerini, gerçekçi yaklaşımlara, tedirginliğe bırakmaktadır. Düşeyev bu şiirinde, hürriyetin kazanılması ile birlikte, Kırgız insanının gündelik dertler içinde kaybolup gittiğini, hürriyetini gerektiği gibi yaşayamadığını belirtmektedir. Şair şiirine bağımsızlığın ve hürriyetin gerçek anlamda kazanılıp kazanılmadığını sorgulayarak başlar:

*İ, Eşte³⁹ bayke,
Oşentip ötköndü da,
ketkendi da estep bolduñ,
ESENG'i içindegi
egemen Eşte³⁹ bolduñ.*

*Ah, Eşte³⁹ aga,
Böyle geçmişi de,
gideni de hatırlar oldun,
BDT içindeki.
Egemen Eşte³⁹ oldun.³⁹*

Şairin Eşte³⁹ ismi ile Kırgız insanını sembolleştirdiği bu şiirde, Kırgız insanının egemenliğinin, Kırgızistan'ın Birleşik Devletler Topluluğuna üyeliğiyle farklı bir boyut kazandığı ifade edilir. Bilindiği gibi BDT, 1991 yılında Rusya'nın eski SSCB ruhunu canlandırma çabası, dolayısıyla yeni kurulmuş devletler üzerindeki etkinliğini devam ettirme politikasından başka bir şey değildir. Düşeyev BDT'ye üye olunmasının, hürriyete ve bağımsızlığa gölge düşürdüğü inancındadır. SSCB içinde yer alan Kırgız insanı ile BDT içinde yer alan Kırgız insanının hürriyeti arasında pek de fark yoktur. Şair sonraki mısralarda egemenlik dönemini değerlendirmeye devam eder:

*Egemen zaman keldi
törünön körü kenen.
İş tappay katınıñ tur,
balañ tur çöbürögön...*

*Egemenlik zamanı geldi
töründen körü geniş.
İş bulamazsın, kadının durur,
çocuğun durur çevrende dönen...⁴⁰*

Bağımsızlık kazanılmıştır kazanılmasına, lâkin bu dönemin getirilerinin yanında götürülerinin de olduğu muhakkaktır. Bağımsızlık sonrasında Açık Pazar ekonomisine geçişin çok ani ve sert olması, iç içe geçmiş SSCB üretim sisteminin bir anda iflas etmesi, insanları yoksulluğa itmiştir. Özellikle bu dönemde artan işsizlik, Kırgız insanını bireysel ve toplumsal anlamda sıkıntıya sokmuş, şairin de yaptığı gibi hürriyetin sorgulanmasına neden olmuştur. Şair, işsizlik ve geçim sıkıntısı içinde insanların ailelerine karşı sorumluluklarını bile yerine getiremediklerini ifade eder. Bu durumu daha somut örneklerle vermeye çalışır:

* Eşte³⁹: Bir Kırgızca isim olmakla beraber, vurdumduymaz bir insan tipini temsil etmektedir.

³⁹ Şayloobek Düşeyev, *Arabadığı Ir 2*, Biyiktik, Bişkek, 2001, s.140.

⁴⁰ Ş. Düşeyev, *a.g.e.*, s. 140.

*Bölbüröp karap turu cooş ulanıñ,
kızıñdın kiygisi kelip turu
köynöktün cakşıraağın,
ötüktün koozuraağın,
Közüñdü aç Eştekek bayke,*

*Gözünün içine bakar masum oğlun,
kızın giyinmeyi arzu eder
gömleğın daha iyisini,
çizmenin daha güzelini,
Gözünü aç Eştekek ağa,⁴¹*

Çocukların karşılık bulamayan isteklerini, arzularını bu şekilde veren şair, Kırgız insanının gözünü açmasını, bu gerçekleri görmesini öğütler. İlerleyen mısralarda şair, hürriyet ile yoksulluk arasındaki çelişkili durumu alaycı bir tavırla tasvir eder:

*Emi sen bayagı emes,
egemendüü murza Eşteksiñ.
Tuuñ bar. Gimniñ bar,
tört klass bolgon menen bilimiñ bar,
somuñ bar çöntögüñdö çok bolso da,
etiñ çok bolgon menen ciligiñ bar.*

*Artık sen eskisi gibi değil,
Egemen bey Eşteksin.
Bayrağın var. Marşın var,
dördüncü sınıftan olsa da ilmin var,
somun var, cebinde olmasa da,
etin yok olsa da iliğın var.⁴²*

Kırgız insanı artık SSCB dönemindeki gibi değildir. Kendi kararlarını verebilecek, bunları uygulayabilecek, doğruyu da yanlış da kendi düşüncesiyle belirleyecek konumdadır. Kırgız insanı artık sadece kendisinin beyidir. Bağımsız bir ülkesi, marşı vardır, başının üzerinde hür bir şekilde dalgalanan bayrağı vardır. Eğitim sisteminin yenilenmeye ihtiyacı olmasına rağmen, millî değerleri çerçevesinde bilimsel seviyesi vardır. Tüm bunlara rağmen hürriyet sevincini gölgede bırakan yoksulluk ve işsizlik şairin canını sıkılmaktadır.

*Emi sen bayagı emes,
başkarma cemelegen,
egemen murza Eşteksiñ
erkindik celelegen.*

*Artık sen eskisi gibi değil,
yöneticileri tenkit eden,
egemen Eştekek beysin
hürriyeti takip eden.⁴³*

Kazanılan hürriyetle birlikte artık Kırgız insanı, düşüncelerini doğrudan söyleyebilen, yönetimin en üst kademesindeki insanlara bile eleştiri yöneltebilen bir duruma gelmiştir. Ancak Kırgız insanının boğazında düğümlenen, yüreğini dağlayan bir dert ortaya çıkmıştır. Şair hürriyetin bu şekilde, Kırgız insanının hiç de hak etmediği bir seviyede yaşamasını kabul edememektedir. İlk kez bağımsız bir devlet kurarak hürriyeti teneffüs eden Kırgızlar, şaire göre bu dönemi daha farklı yaşamalıdır. Bu şiirde şair, dönemle hatta halkının kaderiyle alay etmektedir. Arzulanan, dört gözle beklenen hürriyet gelmesine gelmiştir

⁴¹ Ş. Düyşeyev, **a.g.e.**, s. 141.

⁴² Ş. Düyşeyev, **a.g.e.**, s. 141.

⁴³ Ş. Düyşeyev, **a.g.e.**, s. 142.

ama beraberinde yoksulluğu da getirmiştir. Bu durum Kırgız halkının hürriyet sevinci yaşamasına engel olmuştur.

Bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan olumsuz durumları şiirine konu eden şairlerden biri de Alik Akimaliyev'dir. "Kırgız Ölköm" (Kırgız Ülkem) adlı şiirinde Kırgız devletinin tam anlamıyla hür ve bağımsız olmadığını savunmakta, bunun nedenini ise basiretsiz yöneticilerde bulmaktadır:

*Azat deşet Kırgız ölköm egemen, Hür derler, Kırgız ülkem egemen,
Tütin bulayt tündük, bekem keregeñ. Duman tütürür tündük*, sağlam keregen*
Ar kılbayız ne arıgan Atadan, Ar etmeyiz ne zayıf düşen Babadan,
Uyalbayız un suragan Emeden. Utanmayız ne de un isteyen Anadan.
Azamatıñ akmaktarga kor boldu, Kudretliler ahmaktara hâkir oldu,
Döölötün pas, dödüylörün zor boldu. Devletliler aşağı, budalalar güçlü oldu.⁴⁴*

Görüldüğü gibi şair yeni dönemle birlikte, Kırgız insanının içine düşmüş olduğu durumu gösterir. Ancak bu durumdan sorumlu tuttuğu Kırgız devletini yönetenlerdir. Akimaliyev günümüzde "budalalar" ve "ahmaklar"ın hâkim olduğu bir dönem yaşandığını; anaları, babaları acınacak hâle düşürenlerin de bu beceriksiz yöneticiler olduğunu söylemektedir.

Sonuç

Özetleyecek olursak bağımsızlık sonrası modern Kırgız şiirinde hürriyet temalı şiirlerde dikkati çeken özellik, şiirlerin birçoğunda karşılaşılan, bağımsızlığı ve hürriyeti algılama probleminin mevcut olduğudur. Elbette yabancı olunan bir kavramın, ezberletilmiş hatta zorla beyinlerin içine yerleştirilmiş kavramlarla yer değiştirmesi hemen gerçekleşecek bir iş değildir. Hürriyet konulu şiirlerde şairlerin, Kırgız insanına bağımsızlığın ve hürriyetin ne demek olduğunu anlatma çabası görülmektedir. Şairlerin yoğun olarak üzerinde durdukları konu, kazanılan hürriyetin değerinin bilinmesi ve insanların bu dönemin önemini kavrayarak umutsuzluğa düşmeden bağımsız Kırgız devletine sahip çıkmaları olmuştur.

Hürriyet konulu şiirlerde karşılaşılan ikinci husus ise, bazı şairlerin bağımsız dönem ile birlikte yoğunlaşan yoksulluk, işsizlik vb.

***Tündük:** Kırgız çadırının orta tepesinde, çadırın ışık alması ve dumanın çıkması için bırakılan açıklık.

***Kerege:** Kırgız çadırının iskeletini oluşturan sııklar.

⁴⁴ Alik Akimaliyev, **Handa Cok Baylık Manassiya**, Biyiktik, Bişkek, 2008, s. 43-44

meselelerden ötürü, bu dönemi sorgulamalarıdır. Bu tür şiirler sayısı bakımından az olsa da, gösterilen yaklaşım bakımından dikkat çekmektedir. Kırgız şairlerinin dolayısıyla da insanın hürriyeti önce algılamaya çalıştıklarını, tedbirli yaklaştıklarını, hürriyetle birlikte gelen sıkıntılara rağmen onu coşku ve sevinçle karşıladıklarını söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Akimaliyev, A. (2008). *Handa Cok Baylık Manassiya*. Bişkek: Biyiktik
- Akmatbekova S. ve Turgunbayev S, Toktosun Samudinov. (Ed.). (2000). *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*. Bişkek: Kırgızstan Sooros Fondu
- Aliyev, M. (2001). *Iymaniñ, Canıñ, Bir Bolsun*. Bişkek: Kırgız Cazuuçular Soyuzu
- Cusuyev, S. (1997). *Adamdar*. Bişkek: Kırgızstan
- Düyşeyev, Ş. (2001). *Arabadagı Ir 2*. Bişkek: Biyiktik
- Esen Kızı, A. (2008, Ağustos 19). *Açık Sayasat*. Alibi
- Ömürkanov, A. (1991). *Cankise*. Frunze: Adabiyat
- Saray, M. (2004). *Modern Kırgızistan'ın Doğuşu*, Ankara: TİKA
- <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/bas-bet/56-turkiye-haberler/202-turk-dunyasi-milli-marslari.pdf>